

Bohus Ágnes

TANKÖNYVHASZNÁLATI TAPASZTALATOK, IGÉNYEK ÉS SAJÁTSÁGOK A BALASSI BÁLINT INTÉZET DIÁKJAINAK KÖRÉBEN VÉGZETT FELMÉRÉS ALAPJÁN

A tankönyvírók a magyar mint idegen nyelv oktatásának esetében legtöbbször gyakorló pedagógusok, magyartanárok, akik az évek során összegyűlt tapasztalataikat foglalják tankönyvbe. A tanulók nyelvtani, lexikális és fonetikai problémáiról szerzett ismereteik az esetek többségében garanciát nyújtanak arra, hogy a tananyag valóban a diákok igényeinek megfelelően készüljön, didaktikailag célravezető legyen. Ezek a tankönyvek már megjelenés előtt kipróbált részekből épülnek fel, tehát az esetleges pozitív vagy negatív visszajelzések magához a szerzőhöz érkeznek az oktatási folyamat során. Ez a visszacsatolás azonban nem történik meg minden tankönyv és tananyag esetében. Ha mégis, a legnagyobb hiányosság az, hogy nem ismétlődik meg idővel újra és újra. Nem új felfedezés, hogy a tankönyvek elavulnak, régiessé, régimódivá, esetenként mulatságossá válnak. Ez – különösen fiatal célközönség esetében – ellehetetleníti az oktatást, elvonja a figyelmet a tananyagról. Szeretnék választ kapni arra, hogy a felmérésben részt vevő diákoknak vannak-e hasonló tapasztalataik, illetve hogyan értékeli saját tankönyvüket. Ezen kívül a vizsgálattal arra is szeretnék választ kapni, hogy a megújult és állandóan változó tanulóközönségnek még mindig ugyanúgy megfelelnek-e, illetve a tanításban eredményesek-e ugyanazok a tankönyvek, amik néhány évvel korábban még modernnek bizonyultak. Ha témájában, szerkesztésében nem is elavult a tananyag, a tanulók olyan hibákra hívhatják fel figyelmünket, melyek a további tankönyvválasztásnál, esetlegesen egy tananyag összeállításánál irányadók lehetnek. Az érdeklődési körök újulnak, a szókészletünk is változik, továbbá a tankönyv által megismert környezet sem mindig képes hosszútávon igazodni a realitáshoz. A szókincs folytonos változását sem minden esetben sikerül úgy didaktizálni, hogy az a diákoknak a gyakorlatban is hasznos legyen.

Adatközlőim mindannyian a Balassi Intézet diákjai, akik a világ minden pontjáról nagy számban érkeznek évről évre. Ennek tükrében úgy gondolom, hogy egy ilyen jelentőségű intézetben végzett felmérés fontos információkat nyújthat, világosan tükrözi a diákok számottevő részének véleményét és attitűdjét, ezáltal a jelen oktatási gyakorlatának kérdéseire adhat választ. Felmérésemben röviden áttekin-

tettem a felmérésben résztvevő magyar idegen nyelvként tanulók anyanyelvi, nemi, etnikai megoszlását, ezek alapján összegeztem tankönyvhasználati tapasztalataikat.

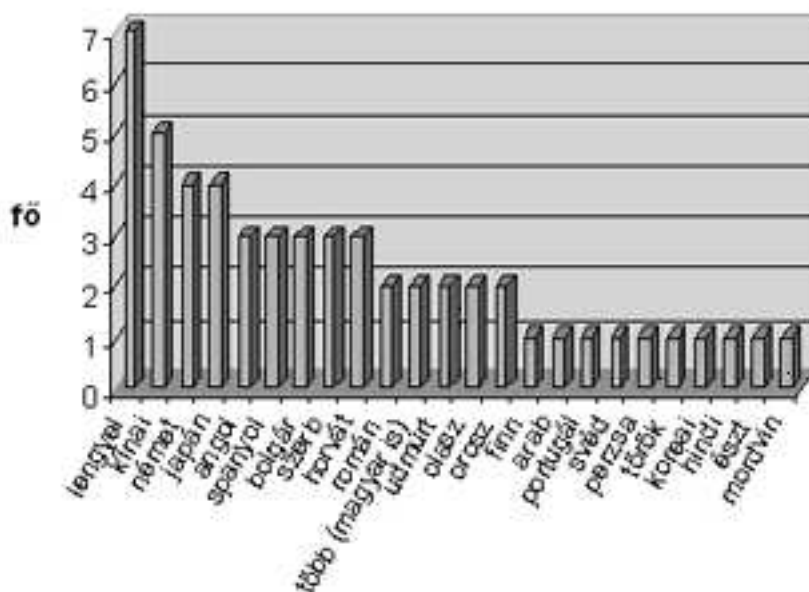
A felmérés eredményei

A kérdőívben szereplő kérdések rendszerezését követően az értékelésben is irányadónak számít a különböző célzatú kérdések és az erre adott válaszok különválasztása. Ennek megfelelően az 55 kérdőív elemzése után a következő részeredmények különíthetők el:

A felmérés szociolingvisztikai részeredményei

Anyanyelv szerinti megoszlás

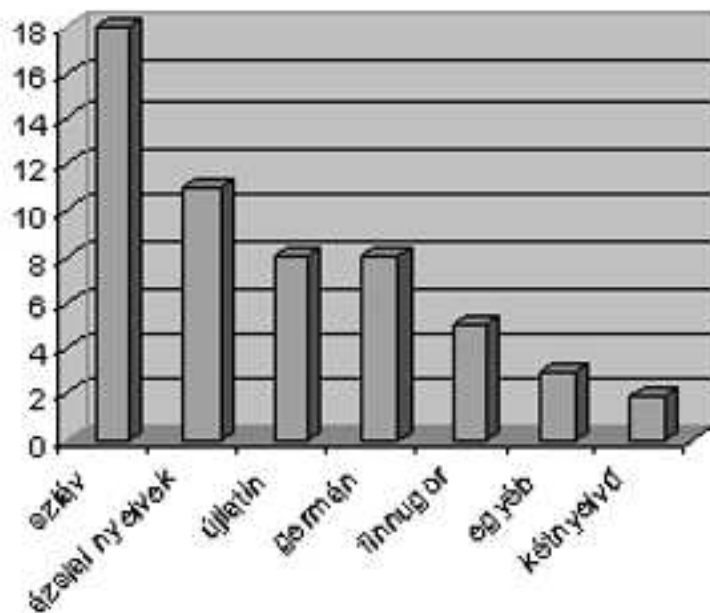
1. ábra. A tanulók anyanyelv szerinti megoszlása

Elsőként a diákok anyanyelvére vonatkozó adatokat összesítettem, mivel a nyelvelsajátítási folyamatoknál releváns az *előismeret*, ezen belül pedig beszélhetünk mind az egyéb nyelvtanulási tapasztalatokról, mind a saját anyanyelvi kompetenciáról.

Okkal feltételezhetjük azt is, hogy a tipológiaiilag távolabb álló nyelvi rendszerek anyanyelvi beszélőinek nagyobb nehézséget okoz a magyar nyelv, mint a finnugor eredetű nyelvek beszélőinek. A vizsgálat végeredményében erre a hipotézisre reflektáló információkat is ki fogunk szűrni.

2. ábra. A tanulók anyanyelvi megoszlása nyelvtipológiai szempontból

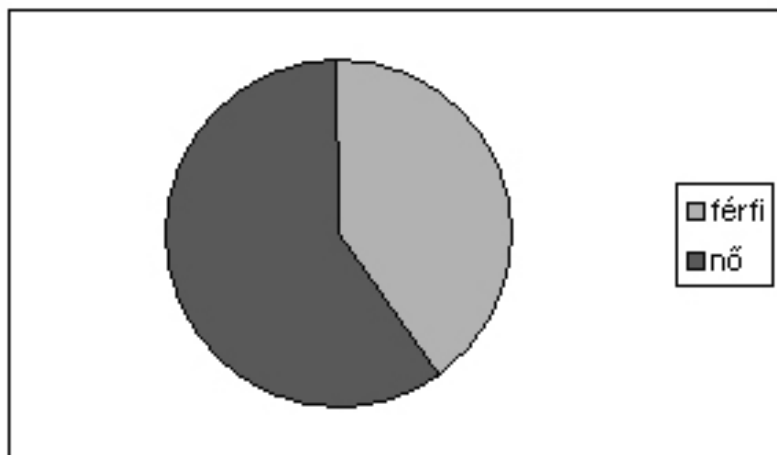

A szláv nyelvek nagyszámú jelenléte elsősorban a lengyelek kiemelkedő létszámának, valamint a környező országok szláv népességének köszönhető. Az összes adatközlő több mint 14%-a a szomszédos országok valamelyikéből érkezett. Az *ezéb* kategóriába soroltam azokat, akik ugyan színesítik a nyelvtanulók széles skáláját, de összességében mértékük irreleváns (pl. arab, török, perzsa).

Nemek szerinti megoszlás

A válaszadásra felkért alanyok között nagyobb százalékban voltak jelen nők, mint férfiak. Mind a hungarológiai, mind a nyelviskolai képzésben voltak olyan csoportok, ahol csak a női nem képviselőit találtuk.

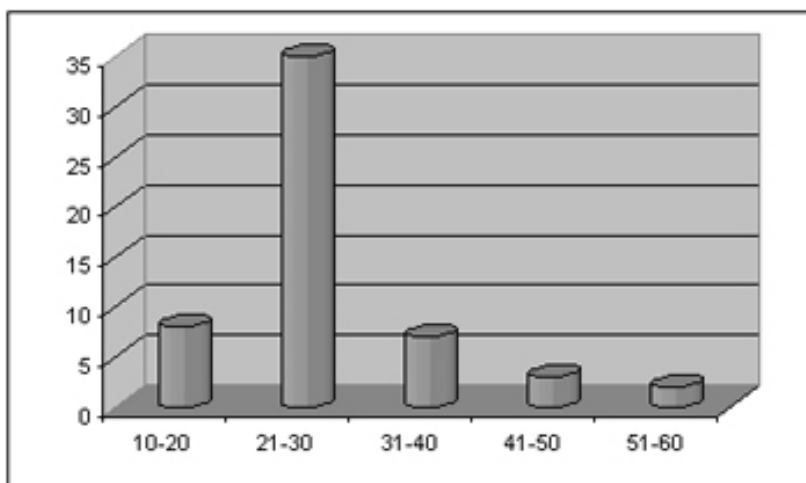
3. ábra. A nyelvtanulók nemek szerinti megoszlása

Életkor szerinti megoszlás

A tanulók életkora meglehetősen széles skálán mozog. A legfiatalabbak 18 évesek, hiszen az ösztöndíjasoknak, egyetemistáknak, diaszpórában élő magyaroknak hirdetett kurzusok érettségi vizsgával látogathatók, feltétel a nagykorúság. A legidősebbek a felmérésben résztvevők közül 51 illetve 52 évesek, ők nyelviskolai képzésben vesznek részt. Az életkori megoszlást korcsoportokba rendezve ábrázolhatjuk szemléletesen:

4. ábra: A tanulók életkor szerinti megoszlása

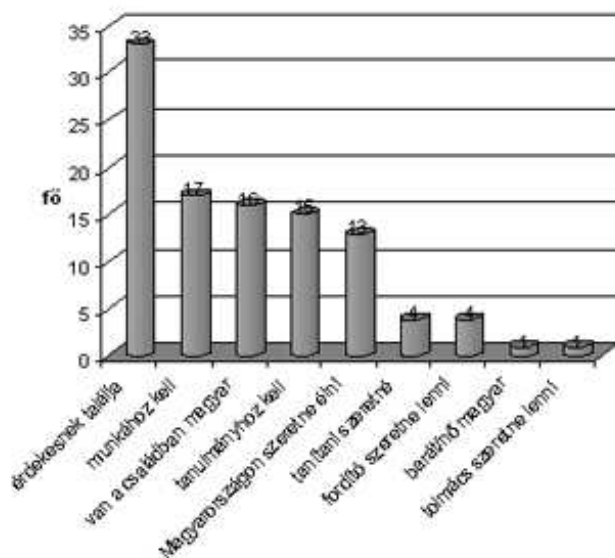

A legnagyobb számban tehát 21-től 30 éves korig képviseltetik magukat az intézményben, ami nem meglepő, ha az ösztöndíjas kurzusokat vagy a Magyarországon letelepedni kívánók átlagéletkorát tekintjük. Az adatközlők életkorának átlaga 26 és 27 év között van, legtöbben egyetemista korú fiatalok. Ez a célcsoport vizsgálatánál különösen fontos: a magyar mint idegen nyelv tanítása hagyományosan felnőttoktatási terület. Ezek az eredmények is mutatják, hogy az intézet továbbra is elsősorban ennek a profilnak kíván megfelelni, ugyanakkor említést kell tennünk róla, hogy a MID-oktatás ma már jelen van a közoktatásban is, ezek az adatok tehát nem reprezentálják a teljes tanulóközönség összetételét.

A nyelvtanulás célja

Mint a nyelvoktatási folyamat egyik legfontosabb aspektusa, helyet kapott a kérdőívben a nyelvtanulás céljára vonatkozó kérdés is. Itt a válaszadók tetszőleges számban jelölhettek a felsorolt lehetőségek közül. Mivel nem akartam teljesen megkötni a válaszadási lehetőségeket, az *egyéb* pontban szabadon is nyilatkozhattak. Az egyes csoportok tanulói természetesen hasonló válaszokat jelöltek meg a lehetőségek közül. Az *egyéb* kategóriát csak néhányan választották, itt a *tolmács szeretne lenni* és a *barátom/barátnőm magyar* típusú válaszok szerepeltek, amelyek tulajdonképpen megtalálhatók a válaszlehetőségek között is, más formában (pl. *munkához kell*). A felsorolásban a magyar anyanyelvű házastárs miatti indíttatást a *van a családban magyar* lehetőség képviselte. (Ez természetesen a szülőkre, nagyszülőkre is vonatkozik.) A felmérésben résztvevő nyelvtanulók válaszai összesítve tehát a következő képet mutatják:

5. ábra. Az adatközlők magyartanulásának okai

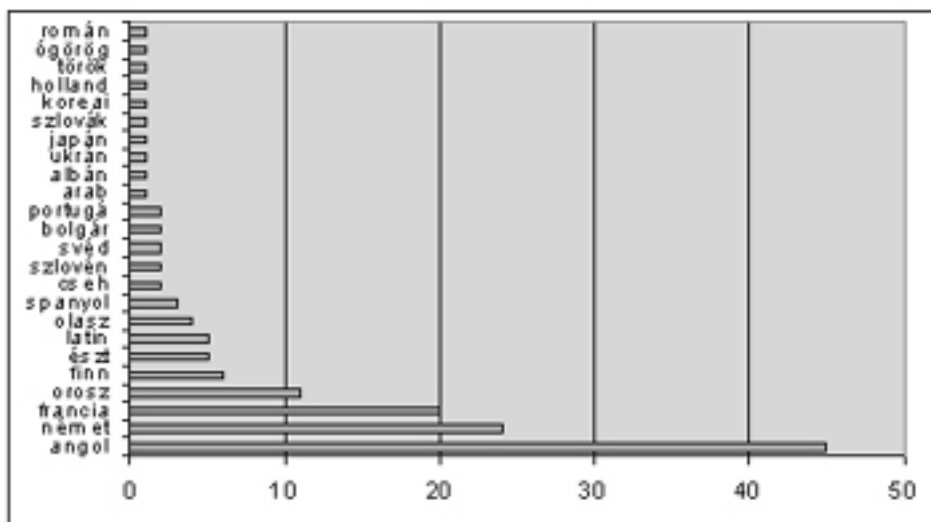

A válaszadók legnagyobb arányban a magyar nyelv „érdekeségét”, speciális, egyedülálló voltát jelölték meg a tanulás motívumaként, ami alátámasztja a magyar mint idegen nyelv oktatás speciális helyzetét. Erre szintén reflektál a következő fejezet, melynek eredményei igazolják, hogy a magyart, jellemző módon továbbra sem tanulják első idegen nyelvként.

A magyart tanulók korábbi nyelvismeretei

A MID szakirodalomban is tárgyalt jelenség, hogy a magyar nyelvet a tanulók általában nem első idegen nyelvként választják. Amire munkájukból, származási vonzódásukból adódóan a magyar nyelvtanulás mellett döntenek, az esetek többségében már nem is egy idegen nyelvet ismernek. A nyelvelsajátítási tapasztalat, korábbi tanulmányokból szerzett tanulási stratégia, módszer, nyelvtani alapvetés nagymértékben elősegítheti, megkönnyítheti a nyelvtanulást. Ezért tartom fontosnak azt is megkérdezni, hogy milyen más nyelveket tanultak már, tehát rendelkeznek-e nyelvtanulási tapasztalatokkal.

6. ábra: Az adatközlők korábbi nyelvismeretei

A diagramon is jól látható, hogy a korábban már tanult nyelvek meglehetősen változatos képet mutatnak. A válaszadók között természetesen volt olyan is, aki többet adott meg, de az angol anyanyelvűek esetében az is előfordul, hogy nincs más nyelvi előismeretük. Legtöbbször természetesen az angol nyelvet ismerik, de kiemelkedő a finnugor nyelvek (észti, finn) magas aránya is.

Az egyéb európai és Európán kívüli nyelvek nagyszámú jelenléte újból alátámasztja azt a régi és már igazolt feltevést, miszerint a magyar nyelvet csak nagyon

ritkán tanulják első idegen nyelvként (mindössze 5%). A már említett angol nyelvtúéken kívül mindenki tudott legalább angolul, de az esetek többségében három vagy négy nyelvet is felsoroltak.

A tankönyvhasználatra vonatkozó adatok

A Balassi Intézetben használt nyolc tankönyv közül a felmérés során mindössze négy került be a vizsgálatomba. Ennek oka, hogy a válaszadók éppen azon csoportok hallgatói közül kerültek ki, ahol ezeket a tankönyveket használták. Ennek ellenére vannak tapasztalataik más tankönyvekkel is, így a hivatalos tankönyvrendelés adatain túl összesen tizenkettő tankönyvet ismerhetünk meg az adatközlők véleményén keresztül. A tankönyvek megnevezéseit általánosságban használtam. Nem tettem ugyanis különbséget az egyes tananyagok különböző kötetei között, mert a szóban forgó sorozatok általában ugyanazon szerző/szerzőpáros munkái, így szerkesztésükben, minőségükben, tematikájukban alapvetően megegyeznek. A diagramban szereplő címek egyszerre utalnak a sorozatban megjelent tananyagok minden kötetére.

7. ábra. A felmérésben résztvevők tankönyvei

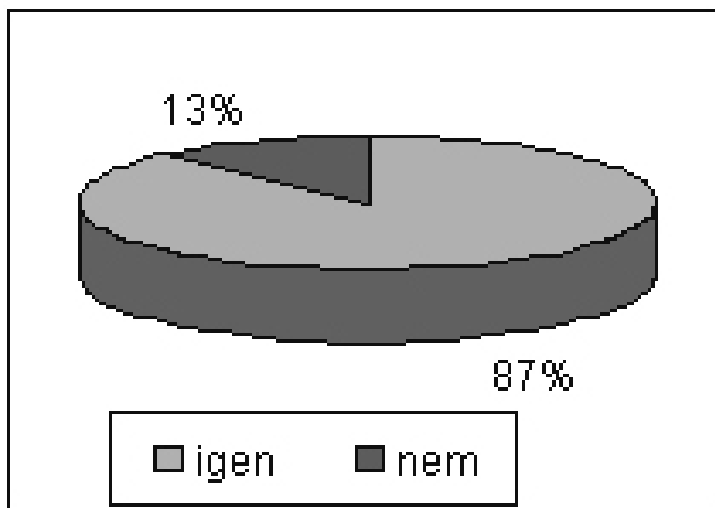

Az intézetben legszívesebben a saját kiadványaikból oktatnak, hiszen ezek célzottan saját diákjaiknak, az adott célcsoportnak szólnak, valamint kidolgozásuk is az intézet dolgozóinak köszönhető. Ez alól kivétel a Hungarolingua sorozat, mely a Debreceni Nyári Egyetem kiadványa, ugyanakkor a tananyagok egymásra épülésének rendszerében fontos hiányt pótol. Ennek második és harmadik része ugyanis olyan nyelvismereti szintre készült, amelyre más nyelvkönyveket még nem találtak alkalmasnak. Az ún. alapoó tananyagok és a felsőfokú nyelvvizsgára felkészítő tankönyv közötti tankönyvpiaci hiányosságot pótolják a debreceni kiadvánnyal. A fenti négy kiadvány előnyeit és hátrányait, tanulságait tudtam tehát kutatni a felméréssel.

Elégedettségi mutató

A fenti tankönyvek bírálata nem feladatom, mindössze egy olyan mérleget szeretnék készíteni, amelyben gyakorlati felhasználásuk során kialakult kritikákat, véleményeket összesítek. Erre vonatkozólag egy egészen egyszerű, célirányos kérdést is beillesztettem a kérdőívbe. A kérdés tehát az volt, hogy szerintük megtanítja-e a tankönyv, amire szükségük van, vagyis elégedettek-e azzal.

8. ábra. A tanulók elégedettsége tankönyveikkel

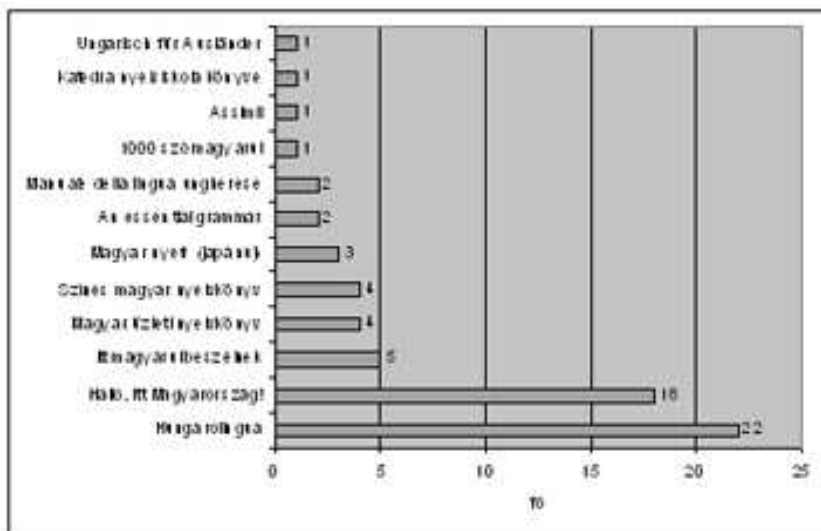

A nemmel válaszolók kétharmada az *Itt magyarul beszélnek* valamely kiadványából tanul, egyharmada pedig a *Felsőfokon magyarul* című könyvből. Ez az adat azért is különösen érdekes, mert a tankönyvek jellemzésénél azok a tulajdonságok, tankönyvszerkesztési jellemzők kaptak negatív értékelést, melyek főként a *Halló, itt Magyarország!* –ra vonatkoztathatóak. Ennek ellenére az ezt a kiadványt használók elégedettnek vallották magukat. Igaz, hogy nekik ez az első magyar tankönyvük, így nincs összehasonlítási alapjuk, valamint a nyelvet is kevesebb mint egy éve tanulják.

Az adatközlők egyéb tankönyvei

A tanulók a tankönyv véleményezésénél gyakran élnek összehasonlítással, vagyis az általuk már ismert, korábban használt tankönyvekkel vetik össze a jelenlegit, így pontosabban tudnak reflektálni a tananyag esetleges pozitívumaira, negatívumaira. Ezért összesítésben közlöm az általuk megnevezett egyéb tankönyveket is. Közöttük előfordulnak a diákok otthonról hozott legkülönbözőbb kétnyelvű tankönyvei is. Ezek esetében csak az adatközlők által közölt adatokra hagyatkozom.

9. ábra. A tanuláshoz használt egyéb tankönyvek

A *Hungarolingua* nagyarányú jelenléte feltehetően annak is betudható, hogy nagyon sok diák a Debreceni Nyári Egyetemen való részvétel után dönt úgy, hogy hosszabb időre, ösztöndíj keretében Magyarországra jön tanulni. Többen jelezték, hogy mely években jöttek Magyarországra rövidebb időre, például nyári egyetemre.

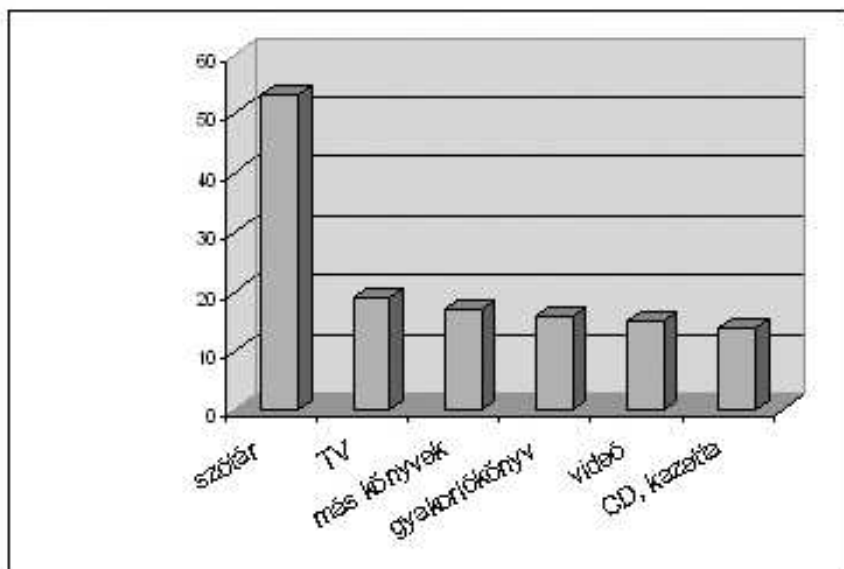
Egyéb taneszközök

A tankönyveken kívül fontos az is, milyen taneszközt használnak még a kötelező tananyagon kívül. A kiegészítő anyagokból lehet következtetni arra, hogy mi az, ami a nyelvtanulóknak nagyobb problémát jelent, mi az, ami a tankönyvből számukra hiányzik. A jövőre nézve fontos információkat nyújthat, hogy milyen irányban kellene még bővíteni a tananyagokat, segédanyagokat, mit használnak szívesen a diákok, mennyiben kellene élni a modern technika adta lehetőségekkel.

Nem meglepő, hogy a tanulóknak majdnem 100%-a használ szótárt, ennél jelentősen kisebb értékkel szerepelnek azonban az egyéb segédeszközök. Felmerül a kérdés, hogy vajon miért ilyen kis százalékban használnak a magyarul tanulók modern segédeszközöket, gyakorlókönyvet, stb. Az egyik lehetséges válasz az, hogy a kurzus az erre irányuló igényeket teljesen kielégíti, a válaszok azonban ezt nem támasztották alá, hiszen mindenkinek mások az igényei és elvárásai, és természetesen egy tanfolyam sem vállalhatja, hogy mindennek megfelel. A másik lehetőség az, hogy nem áll rendelkezésre ma a tankönyvpiacon olyan nagy mennyiségű segédanyag, amelyből a diákok válogathatnának. A legújabb tananyag-fejlesztési projektek természetesen igyekeznek már ezeket a hiányosságokat pótolni, ugyanakkor általában lassú folyamat, míg ezek a gyakorlatban is elterjednek. A CD-k, DVD-k és

gyakorlókönyvek esetében is elmondható, hogy szinte minden esetben egy adott tananyagcsomag részét képezik. Tehát ha a diák a kurzuson az intézmény által előírt tankönyvet használja, a napi tanulmányokhoz nem jelent kiegészítést az új hang- vagy képanyag. A régebbi szerkesztésű tankönyvek pedig egy-két kivétellel nem rendelkeznek ilyen kiegészítésekkel.

10. ábra: Egyéb taneszközök használata

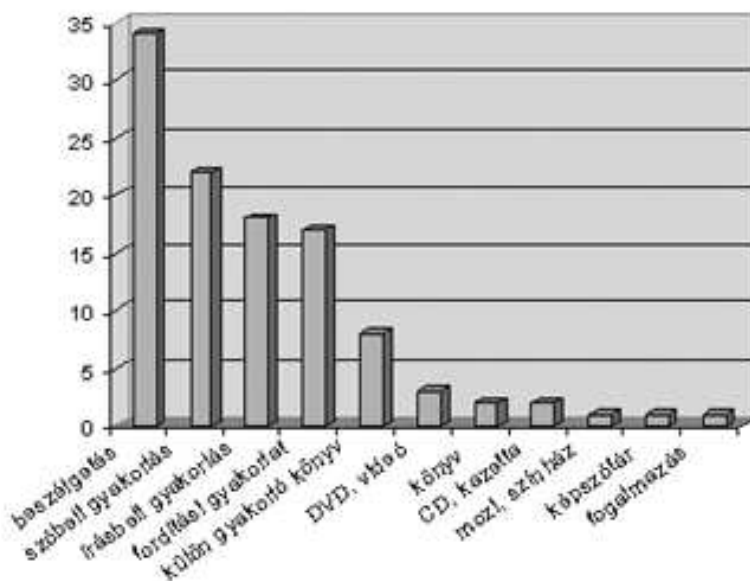

Az igények felmérése

Az előző ponthoz szorosan kapcsolódnak a kérdőív 14. pontjának válaszai, ahol arról kérdeztem az adatközlőket, hogy mire lenne még szükségük a tanuláshoz, mit használnának még szívesen. Természetesen vannak egybeesések az előző diagram eredményeivel.

A felmérés céljait pontosan nem ismerő tanulók elsősorban olyan igényeiket tüntették fel, amelyeket a tanórai interakciókkal kapcsolatban fogalmaztak meg, csak másodlagosan kerültek szóba a tárgyi hiányok. A beszélgetés és szóbeli gyakorlás hiánya csak részben a tananyagszerkesztés hibája, hiszen az a tankönyv erre irányuló feladatai nélkül is kevés munkával beépíthető az órába. Heterogén csoportokban – mint ahogy az a MID oktatásban általános –, szinte kivitelezhetetlen azonban a fordítási gyakorlatok beiktatása, hiszen ehhez kétnyelvű tanárra lenne szükség, minden nemzetiséghez külön-külön. Olyan feladatgyűjtemény elkészítése azonban nem lehetetlen, ahol a fordítandó szövegek mellett különböző nyelveken megoldási javaslatok szerepelnek.

11. ábra. A tanulók tárgyi igényei

A nyelvtani gyakorlókönyv hiánya már régebbi probléma. Az új fejlesztések nem minden esetben jelentenek segítséget azoknak, akik valamely régebbi tankönyvből tanulnak, hiszen a feladatok konkrét egységekhez vannak hozzárendelve. A cél az lenne, hogy olyan átfogó nyelvtani gyakorlókönyvvel (könyvekkel) rendelkezünk, amelyek a nyelvtani témakörökhöz igazodnak, és mindhez sok és sokféle feladatot rendelnek. Így bármely tankönyv/tananyag használója biztonsággal használhatná az általa kiválasztott nyelvtani egységnél, a számára nehézséget jelentő grammatika begyakorlásához.

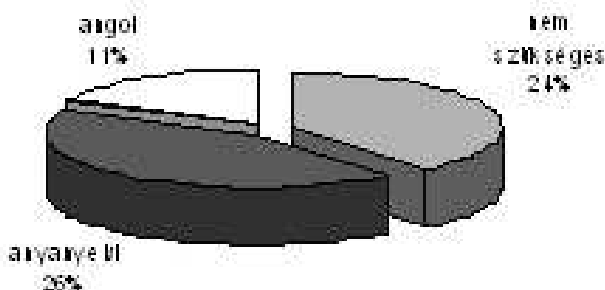
Az adatközlők csak kis része jelölte meg a DVD, videó (film) kategóriáját mint igényt, ennek okait aligha láthatjuk abban, hogy bővelkedne a tananyagpiac a hasonló oktató médiumokban. Feltehetően idegenkednek tőle, mint ahogy azt a televízió használatának arányaiban is láthattuk. Feltehetően kudarcélményt jelent számukra, mivel nem mindig értik, amit a TV-ben hallanak, ezért úgy gondolják, ez nem jelentene számukra segítséget. Természetesen a didaktizált felvételeknek az oktatásba való bevezetése változást jelentene. Magasabb fokon és régebben itt élők esetében sikerrel alkalmaznak a tanárok magyar és magyarnyelvű mozifilmeket, egyszerű nyelvezetük miatt rajzfilmeket, népmeséket, illetve pozitív visszajelzések érkeztek a *Lépésenként magyarul* című tananyagcsomag DVD-iről is.

A tankönyvekkel szemben támasztott elvárások

A kérdőív legfontosabb célja, hogy felmérjük, a diákok mit találnak fontosnak egy tankönyvben, kinek mi könnyíti meg a tanulást. Ezek lehetnek nagyon széthúzó válaszok is, olyan egyedi igények, amelyeknek természetesen egy tankönyvnek nem feladata megfelelni. Azonban a jövőre nézve az oktatási tapasztalaton túl nagyon fontos lenne figyelembe venni a tanulók változó igényeit is.

Az első erre vonatkozó kérdés a magyarázatokra irányul, az alapfeltevésem ugyanis az volt, hogy a diákoknak általában segít a saját anyanyelvükön kapott grammatikai, lexikai magyarázat. Ezt az adatközlők csak részben támasztották alá.

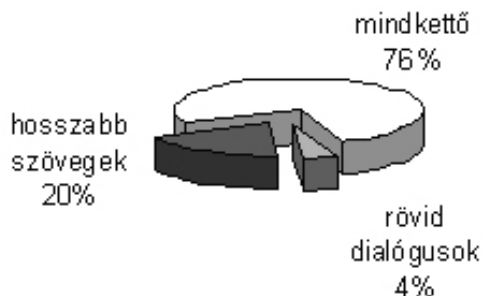
12. ábra. Az anyanyelvi magyarázatok szükségessége

Azok, akik a *Van-e szükség szerinted magyarázatokra más nyelven?* kérdésre igennel válaszoltak, választhattak az *anyanyelven*, az *angolul* vagy az *egyéb* kategóriák közül. A nemmel válaszolók többen kiemelték, hogy a magyar nyelvű értelmezések és segítségek teljesen érthetőek számukra, illetve ha ez anyanyelvükön szerepelne, egyértelműen inkább azt olvasnák a magyar nyelv gyakorlásának rovására. Akik az angol nyelvű közvetítést részesítenék előnyben, három okból tennék: 1. maguk is angol anyanyelvűek, tehát statisztikailag nehezen elhelyezhetők, 2. jól ismerik az angol nyelvet, így a nyelvészeti kifejezéseket is, 3. angolul nem tudnak, de a modern filológiával több, esetenként három-négy nyelven is ismerkedtek már, így a nyelvészeti kifejezések latin eredetükből adódóan már ismeretesek számukra.

Mi a jó szerinted egy tankönyvben: rövid dialógusok vagy hosszabb szövegek? Az ezekre adott válaszokat befolyásolta a hallgatók nyelvi szintje, többen hozzá is fűzték, hogy válaszuk a nyelvtudásuk mértékének függvénye.

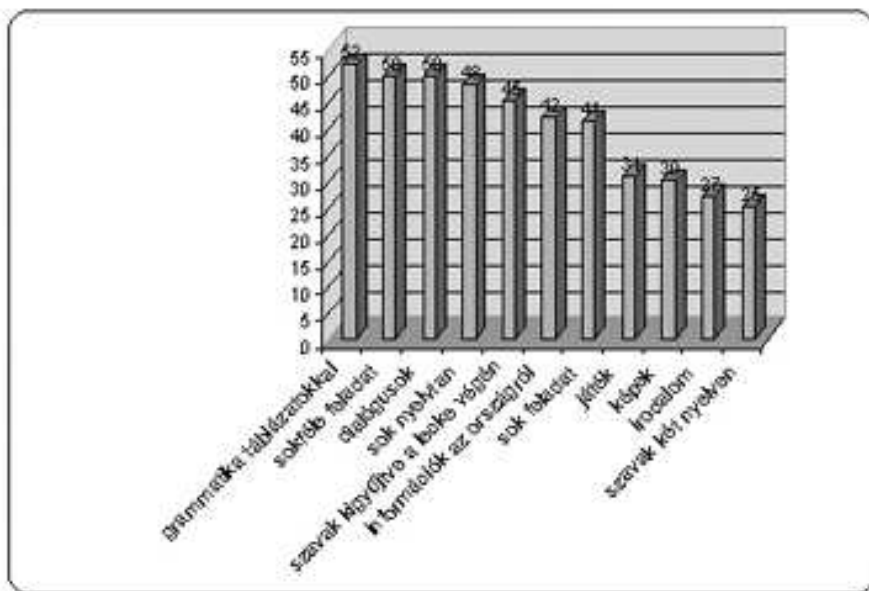
13. ábra. A tankönyv szövegei

Ezek az eredmények azon tankönyvek számára jelentenek egyértelmű kritikát, ahol elsősorban rövid párbeszédre épül a lecke, ezeket ugyanis kevésnek, gyakorlásra alkalmatlannak és információszegénynek ítélik a hallgatók.

Az egyik legfontosabb, összegző kérdéssor tartalmazza atankönyvekkel szemben támasztható elvárások nagy részét, tulajdonképpen mindazt a kérdést, amit a tankönyvszerzők a szerkesztés előtt mérlegelnek. Mit kell tartalmaznia egy tankönyvnek, és mit nem? A következő ábráról leolvasható, hogy az ötvenöt adatközlőből hányan tartották fontosnak a tankönyvek egyes jellemzőit.

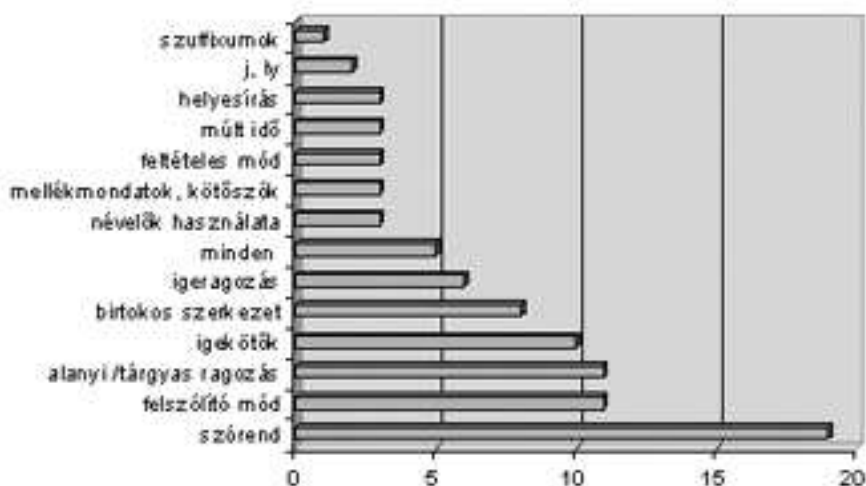
14. ábra. A tankönyv szerkezetével szemben támasztott elvárások

Nyelvi nehézségek

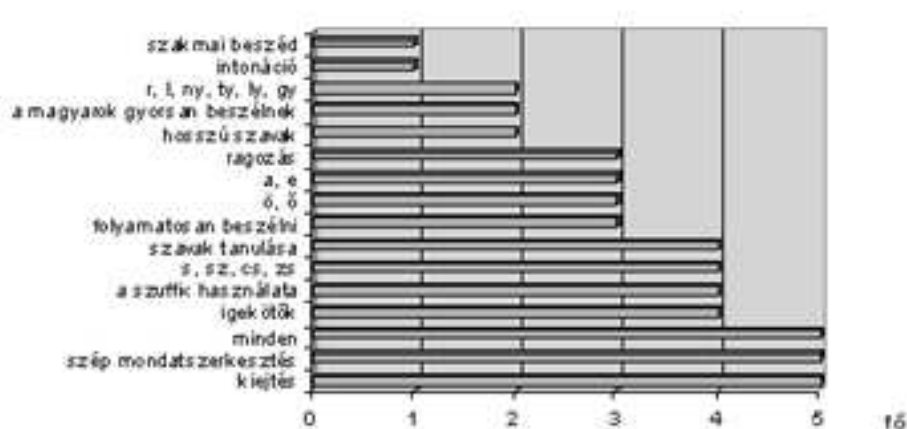
A korábbi adatok alátámasztásaként feldolgozásra került néhány adat a nyelvtani, lexikai nehézségekről, amelyekkel a tanulók küzdenek. Ennek tükrében vethető össze, hogy a tankönyv valóban mit tanít meg, és mi az, amivel kapcsolatban a diákok az elégedettségüket fejezték ki. A nyelvtipológiai szempontból indokolhatóan nehéz témakörök, nyelvtani egységek természetesen a felsorolásban az elsők között fognak szerepelni, ahol azonban nagyobb szórást tapasztalunk, beszélhetünk egyéni problémáról vagy tananyagbéli hiányosságról is.

15. ábra. A nyelvi nehézségek

Külön kérdés irányult a szóbeli nehézségekre. Természetesen nagy volt az esélye a két kérdésre adott válaszok közötti egyezésnek, ennek ellenére úgy vélem, hogy ezek az eredmények rámutathatnak a kiegészítő anyagok terén lévő hiányosságokra. A beszédfejlesztési és kommunikációs gyakorlatok ugyanis a tananyagszerkesztés szempontjából a segédanyagok kialakításának körébe tartoznak.

16. ábra. A szóbeli megnyilatkozás nehézségei

Az egyes tankönyvek véleményezése

A szabad véleménynyilvánítás lehetőségével kevesen éltek. Egy kérdésben arra kértem az adatközlőket, hogy véleményezzék tankönyveiket, így saját szavaikkal fogalmazhatták meg gondolataikat. Segítségként a *legjobb*, *legrosszabb* kategóriákat neveztem meg, valamint ezekhez indoklást is vártam. A legtöbb válasz egyértelműen a felsőfokon tanulóktól érkezett, ami arra enged a következtetni, hogy a többieket is csak nyelvi nehézségek gátolták meg a válaszadásban.

Feltehetően a legválasztékosabb nyelvtudással rendelkezők merték és tudták a legtöbb információt közvetíteni, így *Novotny Júlia – Nagy Ágnes: Felsőfokon magyarul* című tankönyvéről a következő tapasztalatokat kaptam:

Pozitívumok

1. tematikus szókincsbővítés, sok új szó,
2. érdekes, szórakoztató feladatok,
3. sokféle szöveg, különböző témák,
4. jó és sokféle gyakorló feladat,
5. jól készít fel a nyelvvizsgára,
6. változatos.

Negatívumok

1. haladóknak is jó lenne több kép,
2. segédanyagok hiánya,
3. kiegészítések hiánya,
4. hétköznapi kifejezések/szleneg hiánya,
5. néha túl bonyolultak a szövegek,
6. küllemre unalmas (nem színes), nem jó minőségű,
7. nem magyarázza a nyelvtant.

Az adatközlők nagy százaléka olyan csoport hallgatója, ahol *Kovácsi Mária: Itt magyarul beszélnek* című tankönyveit használják. Ennek megfelelően sokféle, esetenként különböző vélemények kerültek összesítésre.

Pozitívumok

1. többnyelvű magyarázatok, nincsenek fényképek,
2. szószedet,
3. érthető és hasznos,
4. hosszú leckék,
5. legjobb nyelvtan,
6. életszerű szókincs,
7. beszédgyakorlatok,
8. érdekes szövegek.

Negatívumok

1. külleme unalmas, fekete-fehér
2. történelmi szövegek,
3. kevés gyakorlat,
4. magyarázat egyéb nagy nyelveken hiányzik,
5. régi, elavult,
6. kihajtható oldalak,
7. nincsenek megoldások.

A tanulók figyelme mindenre kiterjed, a könyvek külalakja, kivitelezése sem maradt ki a véleményezésekből. Ez ugyan nem a tankönyvszerzőkön múlik, ennek ellenére olyan szempontot jelent, melyet a jövőben figyelembe kell venni.

Erdős József – Prileszky Csilla: Halló, itt Magyarország című tankönyvsorozata meglehetősen ellentétes véleményeket váltott ki. Annak ellenére, hogy modern megformálású, képekkel bőven ellátott, tematikusan pontosan ugyanazt az irányelvet követő felépítéssel rendelkező tananyagról van szó, az ebből a könyvből tanulók mind kiemelték, hogy nagyon sokat segít nekik a tanár, és az általa behozott segédanyagok, kiegészítő anyagok, ami egy tankönyv esetében erős hiányosságokról tanúskodik.

Pozitívumok

1. táblázatok,
2. szituációk,
3. jó képek.

Negatívumok

1. nincsenek idegen nyelvű magyarázatok,
2. lexika nincs ázsiai nyelveken,
3. kevés feladat.

Ezek a vélemények annak a néhány adatközlőnek (8 fő) a tapasztalatait tükrözik, akik jelenleg is ebből a tankönyvből tanulnak. Fontosnak tartom kiemelni, hogy közülük még senkinek nem volt más tankönyve, így nem rendelkeznek összehasonlítási alappal. A magasabb nyelvtudással rendelkezők, akik már több tananyagot is megismertek magyartanulásuk során, a következő véleménnyel voltak róla:

Pozitívumok

1. rendszerezett,
2. vicces képek,
3. általános szövegek.

Negatívumok

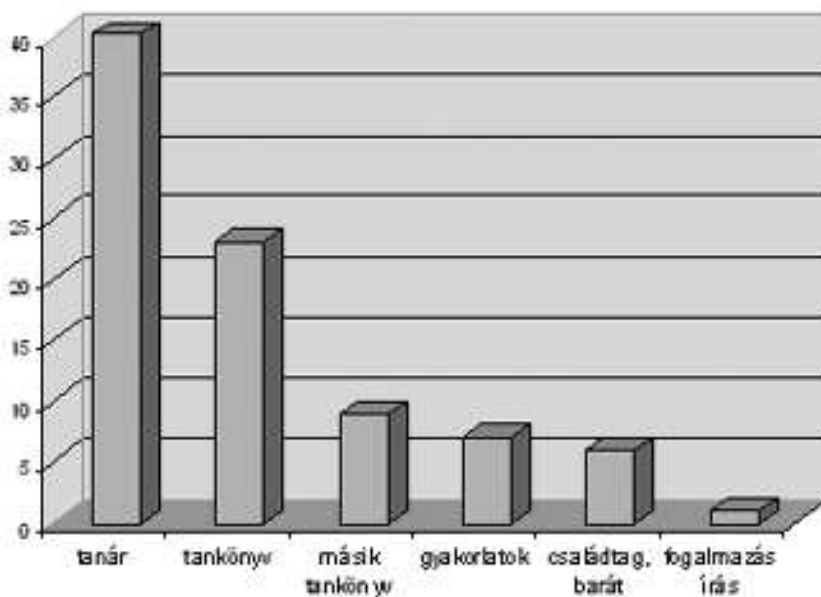
1. felesleges, rossz dialógusok,
2. unalmas,
3. túl sok új szó minden leckében,
4. szókincs nem életszerű (felesleges szavak).

Nem utolsósorban néhány információ a *Hungarolingua* tankönyvekről: érdekes szövegek, kommunikációra helyezi a hangsúlyt, nagyon hasznos a szókincs bővítéséhez, modern, ugyanakkor túlzottan helyspecifikus. Mivel mindössze az adatközlők 7%-a tanul ebből a könyvből, ellenben 40%-uk használja kiegészítő anyagként, nehéz ugyanazon elbírálási szempontokat érvényesíteni a vélemények feldolgozásánál.

Az igénybe vehető segítségék

A nehéz grammatikai és lexikai témakörök ismeretében fel kell tenni a kérdést, hogy ezek megértésében, fejlesztésében honnan számíthatnak a legnagyobb segítségére. Arra kerestem a választ, hogy vajon mekkora szerephez jutnak ilyen esetekben a tankönyvek, számíthatnak-e tananyagaikra a tanulók, ha az otthoni felkészülés során elbizonytalanodnak, stb.

17. ábra. Nehézségek esetén a leggyakrabban használt segítség

A legtöbben a tanár segítségével tudnak boldogulni, de a válaszok alapján az is kiderül, hogy a válaszadók kevesebb mint a fele számíthat maximálisan a tankönyv nyújtotta magyarázatokra, ha esetleg a kurzusról kimarad, vagy egy új tananyag nagyobb nehézséget okozott neki. A *másik tankönyv* magas számú jelenléte sokszor az anyanyelvi közvetítéssel íródott könyvek használatát jelenti, vagyis annak igényét, hogy elsősorban alacsonyabb nyelvtudási szinteken kontrasztív megközelítésből is megismerhessék a nyelvi jelenséget. A gyakorlatokba vetett bizalom szintén megerősíti már korábbi feltételezésünket, miszerint nagy szükség lenne egy általánosan használható munkafüzetre, még akkor is, ha az adott tankönyvről úgy nyilatkoztak az adatközlők, hogy azokban szép számmal szerepelnek feladatok.

Összefüggések

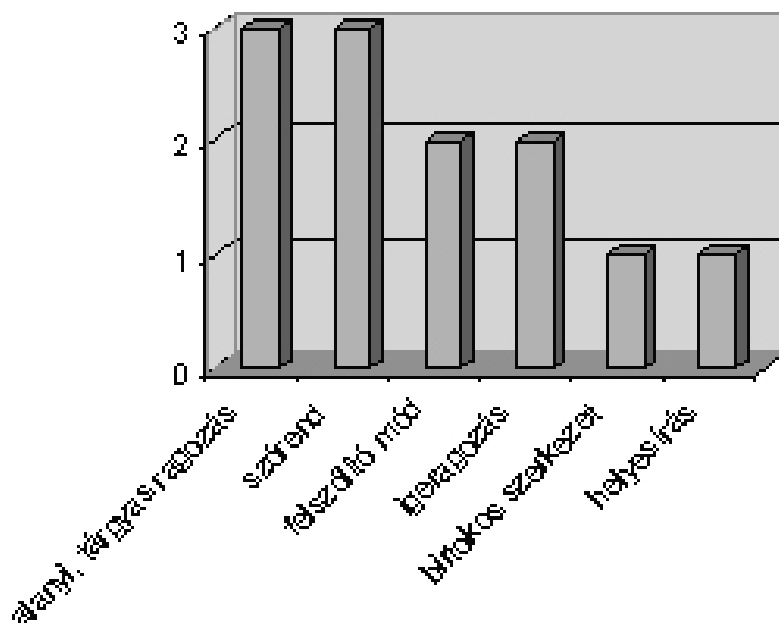
A kérdőívek szerkezetükből adódóan lehetőséget biztosítottak arra, hogy a megfelelő csoportosítást követően a feldolgozáskor specifikus következtetéseket vonjunk le: vagyis bizonyos információkat csak egy adott szempont alapján kiválasztott csoportra vetítve vizsgáljunk meg.

Az anyanyelv és a nyelvtani nehézségek összefüggése

A tananyagkészítésben még mindig vannak határozatlan válaszok arra a kérdésre vonatkozóan, hogy szükség van-e közvetítő nyelvre vagy sem. A jelenleg éppen csak szélesedő tananyagkínálatban azonban végképp nem aktuális még a probléma, hogy bizonyos célcsoportokat különböző tankönyvekből kellene-e oktatni. Az adatközlők nyelvtipológiai osztályozását követően az anyanyelvi nyelvcsaládhoz a nyelvi nehézségeket rendelttem hozzá. Amennyiben összefüggések mutathatók ki az azonos nyelvcsaládok anyanyelvi beszélői között, valamint eltérések a különböző nyelvcsaládokhoz tartozóknál, következtetéseket vonhatunk le a tankönyvszerkesztés differenciálására vonatkozóan.

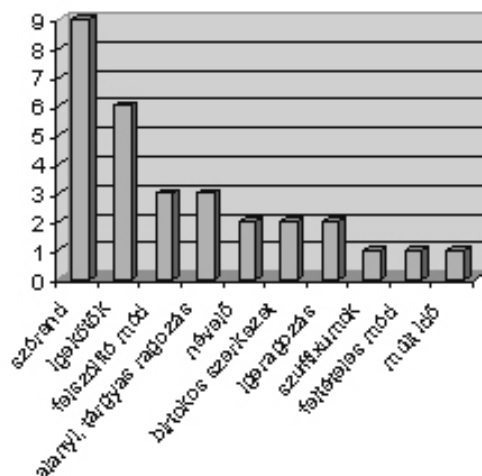
Mindössze öt germán nyelvcsaládba tartozó anyanyelvűvel számolhatunk ebben a felmérésben, ugyanakkor ez a kis létszám is hasonló eredményeket mutat, mint az összes eredménnyel végzett kimutatás.

18. ábra. A germán anyanyelvűek nyelvi nehézségei

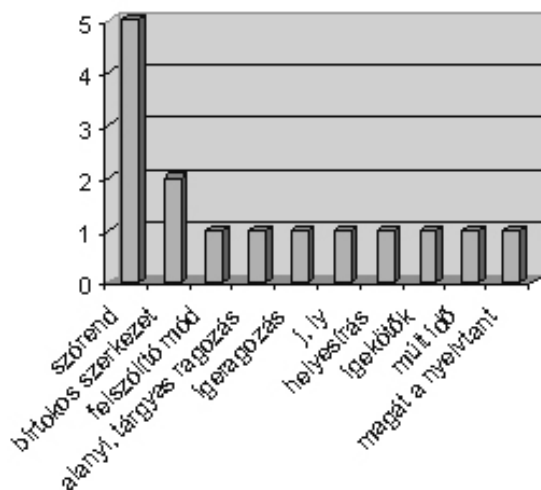
Az alanyi és tárgyas ragozás használatának nehézsége egyértelműen magyarázható a magyar nyelv tipológiai sajátásaival, a szórend problémája pedig annyiban érdekesnek mondható, hogy a germán nyelvekben is kötött a szórend, így erre az eredményre nem számítottunk.

19. ábra. A szláv anyanyelvűek nyelvi nehézségei

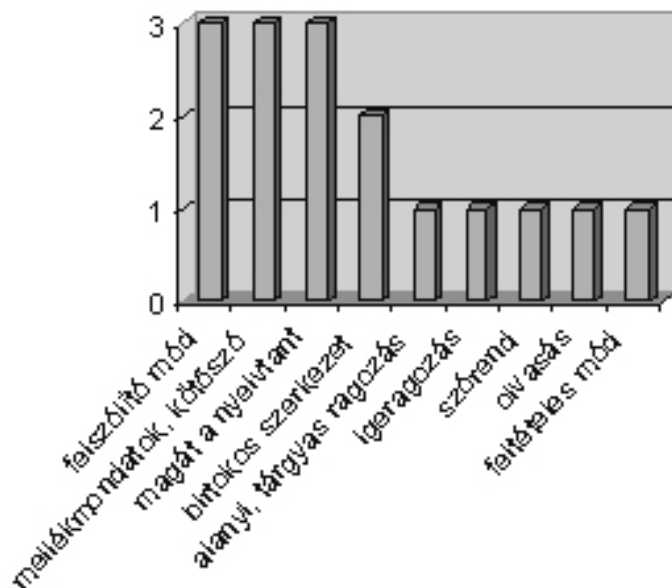
Legmagasabb arányban itt a szórend szerepel, a ragozási problémák háttérbe szorultak. A germán nyelvekkel ellentétben itt megjelentek a névelőhasználati nehézségek is. Ennek oka, hogy a szláv nyelvekben nincsenek névelők.

20. ábra. Az újlatin nyelvek anyanyelvi beszélőinek nyelvi nehézségei

Ebben a csoportban nem jelölte meg senki a szuffixumok használatából adódó nehézséget, amely alatt feltehetően a magyar esetragok rendszerének összetettségét értették. Ez az újlatin nyelvek gazdag ragozási rendszerével magyarázható, vagyis ez a kimutatás alátámasztja a két nyelv kontrasztív vizsgálatából származó eredményeket. Megjelent azonban egy olyan vélemény is, mely szerint az egész nyelvtani rendszer nagyon nehéz.

21. ábra. Az ázsiai országokból érkezők nyelvi nehézségei

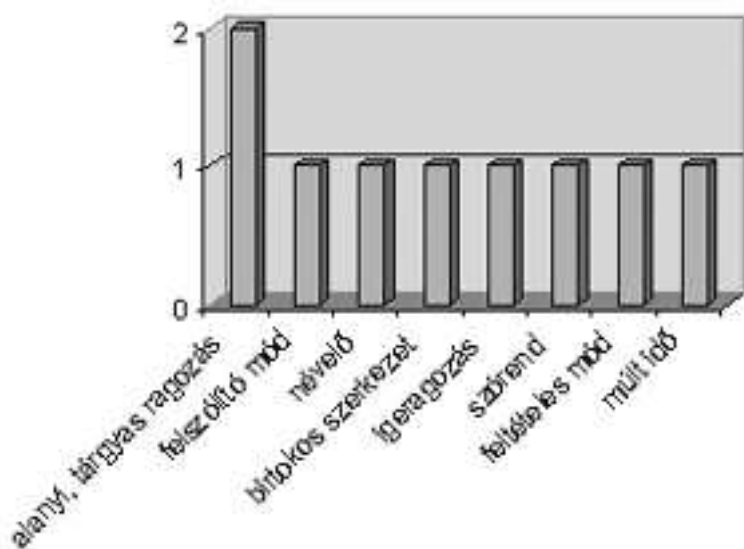

Az ázsiai nyelvtanulók egyre magasabb számú jelenléte a magyar mint idegen nyelv oktatásában különösképpen megkívánja, hogy foglalkozzunk speciális nyelvi nehézségeikkel, igényeikkel. Amint azt a 21. ábra is mutatja, a problémás területek itt jelentősen másként oszlanak el, mint a germán vagy újlatin nyelvek esetében: előtérbe kerültek konkrét nyelvtani részegységek, mint a mellékmondatok használata, birtokos ragozás, valamint nagyobb számban vannak olyan diákok is, akik mindent nehéznek tartanak. A szórend és az igeragozás általános kategóriái csak a felsorolás végén szerepelnek.

Nyelvtipológiaiilag különösen indokolt, hogy a finnugor nyelvekkel való összehasonlítás a nyelvtanításban is jelen legyen. A finn és magyar egyetemek közötti szoros kapcsolat, a gyakori és rendszeres cserediák-akciók, ösztöndíjprogramok egyet jelentenek nyelvrokonaink magas számú jelenlétével a MID oktatásban.

Két adatközlő többnyelvű családban nőtt fel, részben a magyart is anyanyelvüknek tartják. Esetükben a nyelvtani nehézségek kisebb mértékben játszanak szerepet, inkább a helyesírás és a bonyolultabb szerkezetek okoznak problémát.

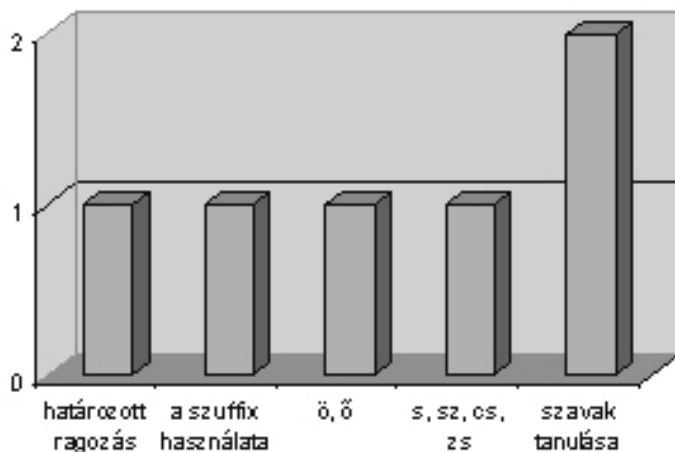
22. ábra. A finnugor anyanyelvűek nyelvi nehézségei

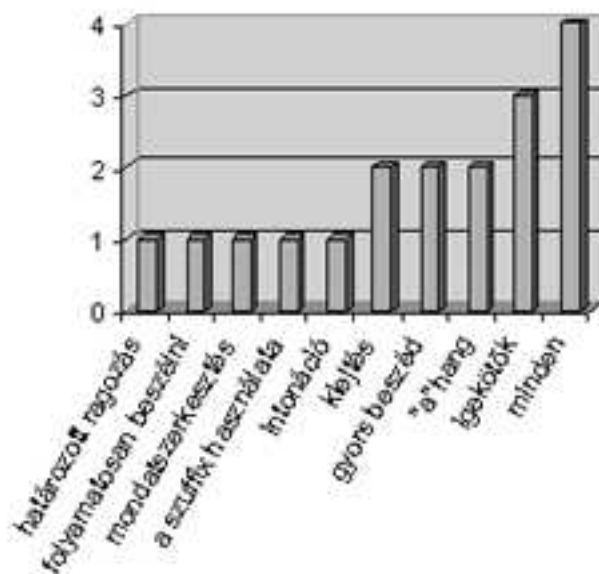
Az anyanyelv és a beszélt nyelvi nehézségek összefüggései

A beszédbeli nehézségek sokkal jellemzőbb eltéréseket mutatnak, mint a grammatikaiak. Itt ugyanis már előtérbe kerülnek a kiejtési problémák (réshangok, magánhangzók), a hangsúly, a mondszerkesztés is. A különböző anyanyelvűek a következő jellegzetességeket mutatták:

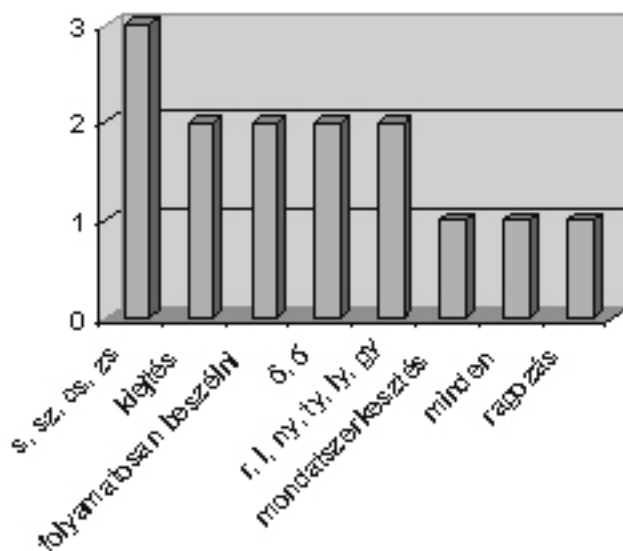
23. ábra. A germán anyanyelvűek beszédbeli nehézségei

24. ábra. A szláv anyanyelvűek beszédbeli nehézségei

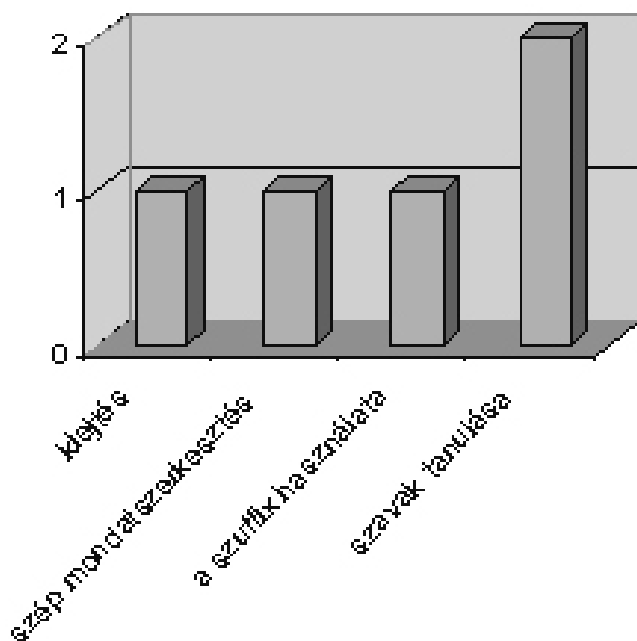

25. ábra. Az ázsiai országokból érkezett tanulók beszédbeli nehézségei

Az ázsiai válaszadók körében egyértelműen jelentős probléma a kiejtés, és mivel többen is megjelölték ugyanazt a jelenséget, nyilvánvalóan specifikusan rájuk jellemző problémákról van szó. Pl. az *r*, *l*, *ny*, *ty*, *ly*, *gy* hangok megkülönböztetése kizárólag az ő válaszaik között szerepelt mint nyelvi nehézség.

26. ábra. A finnugor anyanyelvűek beszédbeli nehézségei

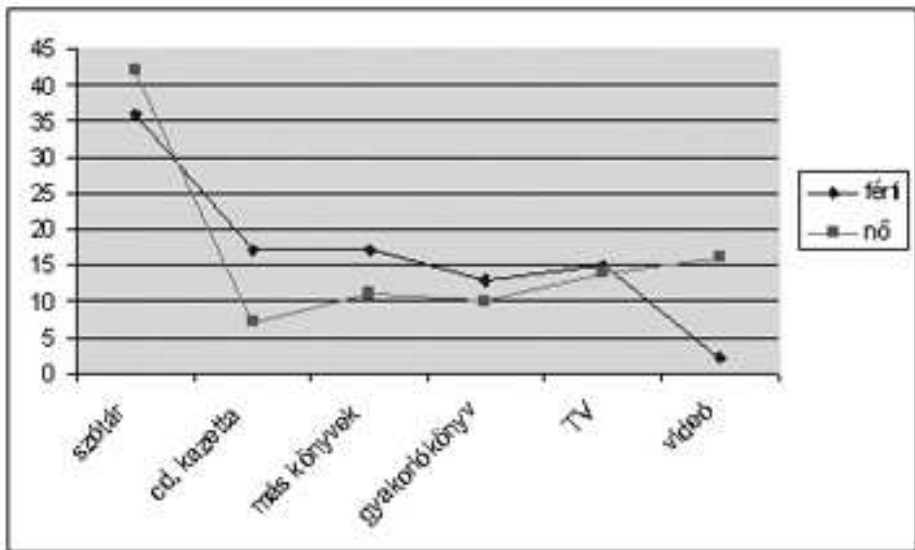
Legfontosabb megállapítás a finnugor nyelvek beszélőivel kapcsolatban, hogy meglepően kevés nehézséget neveztek meg, ebből is a legnagyobb hányad tanulástechnikai probléma: a szavak elsajátítása.

Az így nyert eredmények fontos információkat közölnek a tanulók igényeiről és tapasztalatairól: egyre erősebben körvonalazódik a differenciáltabb nyelvoktatás és a kontrasztív szemlélet érvényesítésének igénye, mely szempontokat a jövőbeli tananyagszerkesztésben célszerű figyelembe venni.

A segédanyag-használat és a nemek összefüggése

Általános pszicholingvisztikai vélemény, hogy a nők vizuálisabb tanulók, mint a férfiak, így feltételeztem, hogy a segédeszközök megnevezésénél a nők fognak több audiovizuális, valamint írásos anyagot megnevezni. Mivel jelentősen több női adatközlő volt, ezért az értékek százalékban kerültek az ábrára. Az adatok esetünkben a következő képet mutatják:

27. ábra. A nemek és a segédanyagok használata közötti összefüggés

Következtetések

A magyar mint idegen nyelv oktatásának és kutatásának egyik legfontosabb részterülete a tankönyvelemzés, tankönyvfejlesztés. Az állandó változások követéséhez naprakész információkkal kell rendelkezünk mind egyéb tudományterületek eredményeit, adatait illetően, mind a legújabb tananyag-szerkesztési irányvonalak, fejlesztések terén. De a változásban lévő, összetett és sokszínű célközönség, az alapvetően felnőttoktatásra tervezett tanegységek, a szakmáshatás ügye mind további változtatásokat vetítenek előre.

Ezekben a változásokban biztos alapokra kell támaszkodnunk, és nem szabad el-siklanunk a jelentéktelenebbnek tűnő részletek fölött sem. A korábbi tanítási- és tananyag-készítési tapasztalatok, felmérések és vizsgálatok fontos szerepet kell, hogy kapjanak a későbbi fejlesztések megalapozásánál. Azokra a kérdésekre, hogy milyen tankönyvekre lesz szükségünk, milyen tananyagokat igényelnek a diákok, milyen változásoknak kell még bekövetkezniük, csak a tankönyvelemzések, a tananyagpiaci felmérések, a MID - tanulókkal végzett kutatások válaszolhatnak. Ahhoz, hogy minél pontosabb információink legyenek, a vizsgálatokat a lehető szélesebb körökben, megfelelő gyakorisággal és megfelelő célközönséggel kell elvégezni. Bizonyos tanulócsoporthok speciális problémáira ilyen módon van lehetőségünk felhívni a figyelmet.

A segédanyagok használatára vonatkozó következtetések

A klasszikusnak mondható tananyagok kapcsán a legnagyobb hiányosság a segédanyagok terén mutatkozik. Annak ellenére, hogy némely tankönyv jó és a diákok által használható nyelvtani résszel rendelkezik, szükség van olyan grammatikai összefoglalóra, mely bármely problémánál kiindulópontot és segítséget jelent. Ennek problémája megoldódni látszik: a legújabb *Lépésenként magyarul* kiadványokhoz tartozik egy ilyen segédlet is. Ez a kötet elsősorban a hozzá tartozó tankönyvcsalád kiegészítéseként készült, de önmagában is alkalmazható. Hasonló elképzelésekkel készült a tananyagcsomag feladatgyűjteménye is. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy ebből a könyvtípusból lehetőség szerint minél több változat és variáció vezet a sikerhez, kiváltképp akkor, ha a munkafüzetek tematikája nem kötődik konkrét tananyaghoz. A gyakorlókönyvek hiánya egyelőre a tanárok áldozatos munkájával orvosolható, rendszerint több tucat feladatlappal rendelkeznek a magyar tanítók. Figyelmünket azonban nem kerülheti el, hogy nem minden magyarul tanuló jár nyelvtanfolyamra vagy nyelvtanárhoz. A migráció erősödésével egyre több olyan munkavállalóval kell számolnunk, akiknek talán önképzésre volna alkalmuk, de szervezett nyelvvoktatásban nem vesznek részt. Jelen felmérésem eredményei közül is fontos kiemelni, hogy ugyan az adatközlők mind kurzuslátogatók, ennek ellenére fontosnak tartják a nyelvtani gyakorlatok sokszínűségét és széles választékát.

A felmérésből kiderül, hogy az adatközlők nyelvtanulási gyakorlatában a legfontosabb szerepet a tanár tölti be, vagyis nehézségeik esetén elsősorban az ő segítségére támaszkodhatnak. Ez egy kurzus esetében érthető eredmény, az azonban, hogy az adatközlőknek mindössze alig 50%-a érzi úgy, hogy tankönyve magyarázataiban, segítségében bízhat, nem mondható elégségesnek. Az idegennyelv-tanulásban igazán fontos szerepet töltenek be más nyelvek esetében is a különböző kiegészítő segédletek, ennek megvalósulásához azonban még további lépéseket kell tenni. Az oktató és fejlesztő műhelyekben, ahol a legeredményesebben lehetne felhasználni a gyakorlati tapasztalatokat, ezzel bővítendő a tananyagkészletet, nem minden esetben áll rendelkezésre az anyagi háttér az elkészült, vagy összeállított anyagok kiadására, közzétételére.

A hungarológiai/magyar mint idegen nyelv tanári szakképzés egyelőre nem foglal el jelentős pozíciót a magyarországi közoktatásban. A szakképzett tanárok száma így ugyan eléri a szükséges mértéket, de a pályaváltoztatókkal együtt már nem biztos, hogy a tanulók minden oktatási egységben jól képzett tanárral találkoznak. Itt kell megemlítenünk a segédanyag-készlet további hiányosságát: a tanári kézikönyvek és ötlettárak terén mutatkozó hiányosságot. Az adatközlők első helyen jelölték meg a beszélgetés, szóbeli gyakorlatok iránti igényüket. Ha megfelelő segédanyagok állnának a tanárok rendelkezésére, valamint – az előzőekhez csatlakozva – a diákok megfelelő és elégséges magyarázatokat segítséget kapnának tankönyveikből, gyakorlókönyvekből, a tanári órák nagyobb hányadát lehetne a kommunikatív kompetencia fejlesztésére fordítani, hiszen ennek a tanórai interakcióban fontosabb szerephez kell jutnia.

A kontrasztivitás nem csak a tankönyvszerkesztésben megválaszolandó kérdés, hasonlóképpen megfontolás tárgya a segédanyagok anyanyelv szerinti differenciálása is. A felmérésből egyértelműen kiderül, hogy a magyar tanulók új csoportját képező ázsiaiak (kínaiak, japánok, koreaiak) egészen eltérő kiejtési, beszédtechnikai problémákkal küzdenek, mint európai társaik. Ennek és az adott célcsoport nagymértékű növekedésének tükrében nagyon fontos következtetése a felmérésnek, hogy ők olyan beszédfejlesztési és szóbeli feladattípusokat igényelnek, melyek segítik az adott tananyag elsajátítását is. Az adatközlők az interjúk alkalmával ezt támasztották alá. Többük a beszédet tartja mindennél nehezebbnek a magyar nyelvben, ami egyértelműen külön figyelmet és bánásmódot igényel.

Tankönyvekre vonatkozó következtetések

A tankönyvhasználati felmérés során is a legfontosabb kérdésnek az mutatkozott: mire van szükség egy tankönyvben. Természetesen a probléma ennél összetettebb, ugyanis itt a tananyag, tankönyv felépítésére, a benne foglaltakra, szerkezeti részeire, feladataira vonatkozó információk összességét kell rendszerezni és a valószínű célközönségre vetíteni. A felméréshez használt kérdőívben a tankönyv tulajdonságaira, elemeire irányuló kérdésben pontos adatokat sikerült gyűjteni az adatközlők igényeiről, elképzeléseiről. Ennek alapján egyértelmű következtetések vonhatók le ezeket a tulajdonságokat illetően.

1. Grammatika táblázatokkal: A válaszadók 95%-a tartja fontosnak, hogy a nyelvtani magyarázatokhoz egyértelmű táblázatok szolgálják az áttekinthetőséget. Amennyiben a tanulók ezt ilyen magas számban igénylik, ez nem elhanyagolható a tananyagszerkesztésben sem. Az általuk használt könyvek közül a felsőfokú nyelvvizsgára készítő tankönyv minimális nyelvtant tartalmaz, magas fokú előismeretet feltételez, és ezt a tanulók egy része kifogásolta. Ez természetesen jelentheti azt is, hogy a tankönyv kiválasztásánál nyelvi szintjüket nem (megfelelően) vették figyelembe. Az *Itt magyarul beszélnek* elég részletes és sokoldalú nyelvtani összefoglalásokat tartalmaz, bizonyára ez is hozzájárult a magas elégedettségi arányhoz.
2. Szavak kigyűjtve a lecke végén (szószedet): Ez a felmérés eredményeit tekintve meglehetősen szubjektív kérdésnek bizonyult, az adatok ugyanis semmi rendszerességet nem mutatattak. Feltehetően a válaszokat az egyéni tanulási szokások befolyásolták.
3. Szavak két vagy több nyelven: Meglepően kevés pozitív válasz érkezett a többnyelvű szómagyarázatokra, annak ellenére, hogy az anyanyelvű magyarázatok szükségességére irányuló kérdésnél mindössze 39% válaszolta, hogy nem szükséges. Az adatok összesítéséből az derült ki, hogy a tanulócsoporthoz szélesedésével egyre nagyobb szükség mutatkozik majd a kontrasztív szemléletre a tananyagszerkesztésben.
4. Sok gyakorló feladat: A feladatok kérdésére a gyakorlókönyvek tárgyalásánál már kitértem, annyi azonban bizonyos, hogy a tankönyveken belül is nagyon fontos a közvetlenül a leckéhez tartozó feladatok összeállítása.

5. Sokféle feladat: Ez a pont szintén kiemелendő, hiszen 91%-ban tartották fontosnak az adatközlőket. Egyértelműen a változatosságra való igényt jelenti ez a magas arány, valamint azt a törekvést, hogy a nyelvtudást minél több és változatosabb helyzetekben tudják alkalmazni. A nyelvtani formák nem csupán analógias, zárt feladatokban való alkalmazása, hanem lehetőleg minél több és változatosabb szituációban és feladatban való begyakorlása biztosíték a magasabb fokú kommunikatív kompetencia elérésére.
6. Sok nyelvtan: Összefüggésben korábbi pontokkal a magas számarány (95%) feltehetően a nyelvi nehézségek nagy számából, valamint a rendszerezett, áttekinthető tananyagra való igényből eredeztethető.
7. Szépirodalmi szövegek: Az eredmények ebben az esetben is erős szubjektívítást tükröztek, a válaszok megosztottak voltak. Az érdekesség egyedül abban mutatható ki, hogy a Felsőfokon magyarul című kiadvány használói sem emeltek az átlagot válaszaikkal, annak ellenére, hogy ez a könyv nagymértékben irodalmi, és különböző stílusrétegekből származó szövegek feldolgozására épül.
8. Országismereti információk: A téma szakirodalmának kidolgozottsága miatt nem jelent releváns információt, hogy miért fontos a kultúráközvetítés. Jelen felmérés esetében bizonyára befolyásolta az eredményt, hogy az adatközlők mindannyian célnyelvi környezetben élnek. Akik családjukkal (esetleg több éve élnek itt), feltehetően kevésbé igénylik az országról szóló információkat, míg az ösztöndíjjal, rövid időt itt töltők ezt fontosabbnak vélhetik.
9. Dialógusok fontossága: A hosszabb szövegekkel való összehasonlításban a dialógusok önmagukban nem voltak annyira fontosak a válaszadók számára, mint a hosszabb szövegek, mi több, meglátásuk szerint optimális esetben mindkettő szerepel. Ezek azért jelentenek fontos információt a tankönyvszerkesztőknek, mert a csak dialógusokra épülő tankönyvek a tanulók számára kevésbé informatívak, kevés nyelvi adatot tartalmaznak, így azokat nem tartják eredményesnek.
10. Játék: Az eredmények itt is nehezen értelmezhetők a nyelvtanulás kurzushoz való kötődése miatt. A játék egyértelműen közösségi formája a nyelv gyakorlásának, kivétel ez alól néhány játékos írásbeli feladat, pl. keresztretjtvény stb. Az adatközlőknek mindössze a fele tartotta fontosnak a játék valamilyen formáját, ez utalhat arra is, hogy a kurzus egyébként is alkalmas adhat a gyakorlás ilyen formájára, nem szükséges tehát a tankönyvben is helyet adni neki.
11. Jó képek: A tankönyv küllemére általában sok megjegyzés érkezett, többen kifogásolták, ha a tankönyvben nincsenek képek, vagy azok fekete-fehérek. Érdekes volt ezek után az eredmény, hogy ezt mindössze az adatközlők fele jelölte be külön ennél a pontnál. Felnőtt korú tanulók esetében is feltételezhető, hogy megkönnyíti, élvezetesebbé teszi a tanulást a vizuális élmény. Általánosan elfogadott didaktikai tapasztalat és kutatási eredmény, hogy a tanulók nagy százaléka vizuális ingerek segítségével sajátítja el a legkönnyebben a tananyagot. Ha a tanulók maguk nem is igénylik ezt tudatosan, továbbra is úgy gondolom – ezt támasztja alá a pedagógiai és pszichológiai gyakorlat is –, hogy elengedhetetlen a modern nyelvoktatásból és így a tankönyvekből is az illusztráció.

A tankönyvek szerkezetére vonatkozó tapasztalatok összességében tehát alátámasztották azt a feltételezést, hogy az újabb tankönyvek, melyeket modernebbnek gondolunk, nem feltétlenül felelnek meg a tanulóközönségnek, nem biztos, hogy pozitívan értékelik, vagyis gyakorlati oldalról megközelítve a tananyag nem érte el a célját. A színes képekkel ellátott, jó minőségű kiadványokat megelőzhetik régebbi, rosszabb kötésűek, ha azok megbízhatóak a tanulók szempontjából, és igényeiket kielégítik. Ennek ellenére felmérésem alapján biztonsággal kimondható, hogy az új tendenciák mindenképpen követendők, élni kell a modern technika nyújtotta lehetőségekkel, haladni kell a tankönyvkészítési „divatokkal” (ld. küllem), ugyanakkor a felhasználhatóság és a tanulmányi eredményesség minden szempont előtt áll. A későbbi tananyag-szerkesztési vállalkozásoknak sem szabad figyelmen kívül hagyni a piac diktálta igényeket, a tanulói megelégedettséget, valamint a szakmai (nyelvészeti és didaktikai) kritériumokat.

Nagyon fontosnak tartom, hogy hasonló felmérések a jövőben is folyamatosan készüljenek, hogy az újonnan készülő tananyagok is bekerüljenek ebbe a körforgásba, és ezáltal a tanulói és nem utolsósorban a tanári elégedettség is növelhessük.

Kitekintés

Ez a kérdőíves felmérés csupán egy változata annak, hogy hogyan próbálhatunk információkat gyűjteni tanulókról, tananyagokról és a tankönyvhasználati tapasztalatokról. A kérdések száma és kombinációja a végtelenségig bővíthető a vizsgálat céljainak függvényében. Természetesen az adatközlők számának növelésével még pontosabb és megbízhatóbb eredményeket szűrhetünk le, de a kérdések szűkítésével, azok egy-egy konkrét célcsoportra való alkalmazásával bármilyen részletes információhoz hozzájuthatunk.

Nagyon fontos tapasztalat, hogy a tananyagszerkesztők és a diákok közötti kommunikációs aktusban létrejön egy valódi, külső visszacsatolási lehetőség, melyben a tankönyvírók az érintettek véleményét, tapasztalatait ismerik meg.

Az Európai Unióhoz való csatlakozással, a világszinten szabad munkaerő-áramlással olyan új távlatok nyíltak meg a magyar mint idegen nyelv oktatásában, melyekre nem voltunk tökéletesen felkészülve. A Magyarországra települő családok részére sokoldalú, könnyen elérhető képzést kell biztosítani, gyermekeiknek pedig helyet kell biztosítani a magyar közoktatásban. (vö. Németh 2006: 85) Ezen a területen sok szakember munkájának köszönhetően sikerült felzárkóznunk az elvárásokhoz, de a folyamatos fejlesztés és ennek ellenőrzése itt is fontos feladat lesz. Ahogy azt a készülőben lévő és elmúlt években kiadott tananyagok is jelzik, átalakult az érdeklődés és a támogatottság is a tananyagszerkesztés terén. (Ezt igazolta a 2006 decemberében megrendezett szegedi ünnepi hungarológia konferencia is, mely elsősorban a tananyagfejlesztések jegyében szerveződött.)

Az eredmény érdekében igazán fontosnak tartom a tanulókkal való kapcsolattartást a szakmai és a társadalmi változások tükrében végezni. A tananyagokra vonatkozó felmérésben lényeges az ismétlődés, a következetesség és a rugalmasság. A fel-

mérések és kutatások egyszerre több irányban is felhasználhatók, hiszen hasznos lehet a gyakorlók tanároknak, alkalmazható a hungarológus tanárképzésben, még fontosabb, hogy reflektál a tananyag-készítési projektekre, segítheti a kiadói szándékok rendszerezését és állandó kapcsolatot biztosít az egyre szélesedő tanulókörzönsséggel.

Irodalomjegyzék

- Bárdos Jenő 1988. *Nyelvtanítás: múlt és jelen*. Magvető. Budapest.
- Berényi Mária–Novotny Júlia 1994. A magyar mint idegen nyelv oktatásának infrastruktúrája (iskolák, tanárok, nyelvkönyvek). In: Aradi András–Sturz Zoltán–Szöllősy-Sebestyén András (szerk.): *Folia Practico-Linguistica* XXIV. évf. IV. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Többnyelvűség az oktatásban és a kutatásban. BME. Budapest.
- Czigány Lóránt 1991. Nyelvünk a világban. A külföldi egyetemi magyartanítás gondjairól. In: Giay Béla (szerk.): *Hungarológiai Ismerettár 6. A magyar mint idegen nyelv*. Budapest.
- Durst Péter 2005. Lépésenként magyarul. Egy tananyagcsomag összeállításának irányvonalai. In: Szűcs Tibor (főszerk.): *Hungarológiai Évkönyv 6*. Pécsi Tudományegyetem.
- Durst Péter 2006. Rendezőelvek a magyart idegen nyelvként oktató tananyagok és tantervek összeállításában – különös tekintettel az elsajátítás sorrendjére. In: Nádor Orsolya – Szűcs Tibor (szerk.): *Hungarológiai Évkönyv 7*. Pécsi Tudományegyetem.
- Éder Zoltán 1991. A magyar mint idegen nyelv diszciplináris helye. In: Giay Béla (szerk.): *Hungarológiai Ismerettár 6. A magyar mint idegen nyelv fogalma*. Budapest.
- Giay Béla–Nádor Orsolya 1998. *A magyar mint idegen nyelv/ hungarológia*. Osiris. Budapest.
- Hegy Endre 1970. A magyar idegen nyelvként való tanításának főbb elvi és módszertani problémái. In: Babos Ernő–Károly Sándor (szerk.): *Idegen nyelv – Anyanyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Miklós Magdaléna 2000. A magyar nyelvkönyvek magyarságképe. In: Szűcs Tibor (főszerk.): *Hungarológiai Évkönyv 1*. Pécsi Tudományegyetem.
- M. Korchmáros Valéria 1972. A tárgyaz ragozás tanításával kapcsolatos problémákról. In: Horváth Miklós–Temesi Mihály (szerk.): *Összevető nyelvvizsgálat, nyelvtanítás*. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Nádor Orsolya 2006. Nemzetközi Előkészítő Intézet (1957-1989). In: *Online Pedagógiai Lexikon* (http://human.kando.hu/pedlex/lexicon/N2.xml/Nemzetkozi_Elokészito_Intezet_19571989_.html) 2006. 10. 24.
- Németh Dorottya 2006. A migráns gyermekek magyar mint idegen nyelvi integrációjának kérdései. In: Nádor Orsolya–Szűcs Tibor (szerk.): *Hungarológiai Évkönyv 7*. Pécsi Tudományegyetem.
- Oszkó Zita 2000. A magyar mint idegen nyelv oktatása. (Elsősorban német anyanyelvű hallgatók számára) In: Szűcs Tibor (főszerk.): *Hungarológiai Évkönyv 1*. Pécsi Tudományegyetem.
- Pál Erika 2000. A magyar imázs a magyar nyelvkönyvekben. In: Szűcs Tibor (szerk.): *Hungarológiai Évkönyv 1*. Pécsi Tudományegyetem.
- Prileszky Csilla 1998. A Színes Magyar Nyelvkönyv általános célkitűzései. In: Giay Béla–Nádor Orsolya (szerk.): *A magyar mint idegen nyelv/ hungarológia*. Osiris. Budapest.
- Szépe György 1991. A „magyar mint idegen nyelv” néhány diszciplináris kérdése In: Giay Béla (szerk.): *Hungarológiai Ismerettár 6. A magyar mint idegen nyelv fogalma*. Budapest.

- Szili Katalin 2005. Magyarságképről, sztereotípiákról egy rólunk szólókönyv kapcsán. In: Szűcs Tibor (szerk.): *Hungarológiai Évkönyv 6*. Pécsi Tudományegyetem.
- Szűcs Tibor 2000. A magyar mint idegen nyelv/ hungarológia hazai művelésének helyzete. In: Szűcs Tibor (szerk.): *Hungarológiai Évkönyv 1*. Pécsi Tudományegyetem.
- Szűcs Tibor 1999. *Magya–német kontrasztív nyelvészet a hungarológiában*. Pécsi Nyelvészeti Tanulmányok 4. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.